

Радмило Н. Маројевић*
Паневропски универзитет
Апеирон у Бањој Луци
Факултет филолошких наука

УДК 811.161.1'373:811.163.41'373]
821.163.41 Његош, П.П.
DOI: 10.7251/FIN2223055M
Оригинални научни чланак

РЕКОНСТРУКЦИЈА ЛЕКСИЧКИХ РУСИЗАМА И СЛАВЕНИЗАМА КАО ЛИНГВОТЕКСТОЛОШКИ ПРОБЛЕМ (на грађи Његошевог *Шћейана Малої*)¹

У раду се, на грађи Његошевог спјева *Шћейан Мали*, разматрају питања идентификације лексичких русизама, и то: чистих, морфемских (афиксалних) и семантичких (српска форма уз руско значење) [т. II], као и питања идентификације лексичких (црквено)славенизама (општеславенских, рускославенских, српкославенских и хибридних) [т. III], да би се у одјелку „Исходи“, као студија случаја, размотрило творбено-семантичко гнијездо |бријег/брег/бреж| [т. IV]. У раду се примјењује поредбена интертекстуална анализа с другим Његошевим дјелима (прије свега са спјевовима *Горски вијенац* и *Луца микрокозма*, али и с пјесмама и текстовима из *Биљезнице*).

Кључне ријечи: Петар II Петровић-Његош, спјев *Шћейан Мали*, спјев *Горски вијенац*, спјев *Луца микрокозма*, Његошева *Биљезница*, лексички славенизми и русизми

* radmilo@mail.ru

¹ Рађено у оквиру научног пројекта „Пјесничка дјела Петра II Петровића Његоша у оригиналу и руским преводима“ Института за славистику и филологију Паневропског универзитета Апеирон у Бањој Луци.

I ПРИСТУП

1. Посебан слој лексичко-семантичке реконструкције изворног текста Његошевих дјела, па тако и *Шћеиана Малої*, тиче се реконструкције форми и значења које је пјесник употребио под руским утицајем. Његошев пјеснички језик није могуће ни схватити без разумијевања бројних русизама и славенизама (превасходно из руске рецензије црквенославенског језика). У темељима руског књижевног језика, као што је познато, налази се не само руски народни језик него и црквенославенски језик; поред тога, Његош је црквенославенизме преузимао углавном руским посредништвом.

Као лингвотекстолошки проблем питање идентификације лексичких русизама и славенизама разматрано је, и методолошки провјеравано, у пропратним студијама уз посљедња два критичка издања Његошевих дјела – *Биљезнице* (Маројевић, 2017: 466–477) и *Шћеиана Малої* (Маројевић, 2020а: 628–633), што представља историју питања и за овај рад (у прва два критичка издања, *Горскої вијенца* (Маројевић, 2005) и *Луче микрокозма* (Маројевић, 2016а), лексички русизми и славенизми нису монографски обрађивани). У закључном поглављу, у склопу додатне поредбене анализе а методом студије случаја, разматра се творбено-семантичко гнијездо |бријег/брег/бреж| на грађи *Луче микрокозма*, *Горскої вијенца* и *Биљезнице*. Интертекстуални приступ примјењује се и у основним поглављима, у смислу навођења и коментарисања аналогних случајева. Граматички русизми су пак обрађени у нашем претходном чланку у истом овом часопису (Маројевић, 2020б).

Треба истаћи да термин *славенизам* не обухвата лексичке јединице позајмљене из живих словенских језика, па ни и из руског, него само јединице наслијеђене из славенског језика (староцрквенославенског језика и његових каснијих рецензија)².

Примјере наводимо углавном у сладу с принципима израде основних издања; на неке од тих принципа указујемо и у овом уводном поглављу.

(1) У наставку генитива плурала на финално *x* указујемо само стављањем надредног знака за дужину на вокалу *ā* односно *й*, на при-

² Светозар Стијовић је неоправдано сузио тему своје докторске дисертације у наслову монографије *Славенизми у Његошевим пјесничким делима* (Сремски Карловци – Нови Сад, 1992) умјесто *Русизми и (црквено)славенизми...*, како је тему био формулисао Радосав Бошковић.

мјер: пѡ Кѡсову, срѣбскијех јунака – (ШМ 12), осим примјера у којима је то *x* у првом издању изостало, па се реконструише у квадратној загради, на примјер: *учине Црнѡѡрци ѡ ѡирѡ ѡѡша веселе ѡз ѡѡшѡка*^[x] (ШМ 2613). У прозодијској реконструкцији критичког издања, као и у акценатском издању, то слабо финално *x*, које препоручујемо у аутентичном изговору, доносимо ситнијим слогом и уздигнуто, тј. у експоненту, на примјер: и зрака [израка^x] једнога Твојега дивнога сунца благоволио напојити, (ДЗ 2).

(2) Знак за послјеакценатску краткоћу вокала користимо у примјерима у којима би се, али у другој интерпретацији коју текстолошки искључујемо, могао користити дуг вокал. Тако се у примјеру: Његова је воља свѡмогѡћа: (ШМ 2120) искључује прозодија одређеног вида (*свѡмогѡћа), док се у примјеру: Види дѡвно твоје величество (ШМ 2299) реконструише прилог, а не придјев.

(3) У неким примјерима реконструишемо, уз помоћ квадратне заграде, прве компоненте Његошевих односно-посесивних суфикса и хиперијекавизама који нису, у прозном тексту, графички одражени у првом издању: *ѡслије службе бѡж[и]јѡ чине блаѡодарѡније Боѡу за ѡѡѡ[и]јѡгу над Турцима*, (ШМ 1686). Његошев идиолект (и пјеснички језик) карактеришу придјев *божији* и именица *ѡѡѡјѡга* (ограничили смо се на примјере који се срећу у овом чланку).

(4) У примјеру: под пѡдругѡм ѡ под мѡчѡнијем; (ШМ 502) реконструишемо ритмички условљену акцензованост везника *и*, чиме се остварује медијални такт уз ефекат опкорачења границе између другог и трећег такта.

II РУСИЗМИ

2. Размотрићемо прво чисте русизме, затим оне облике у којима се руски утицај огледа у морфемској структури, а онда и ријечи које имају српску форму а руско значење.

Чисти русизам је, на примјер, придјев *ѡрѡчи* у значењу 'други': м.р. мн. ном. *ѡрѡчи* (ШМ -2539), ак. *ѡрѡчѡ* (ШМ 525), дат. *ѡрѡчим* (ШМ -848) и *ѡрѡчимѡ* (ШМ -1977), инстр. (с) *ѡрѡчимѡ* (ШМ -1), ж.р. дат. *ѡрѡчѡј* (ШМ -3238).

3. Утицај руског језика може се огледати на морфемском плану, па разликујемо суфиксалне, префиксалне и коријенске (или фонетске) русизме.

Од морфемских русизама у критичком издању смо обратили пажњу на именицу *ѿрочииѿање* у примјеру: *Пѡ ѿрочииѿању ѿрамаѿе учине Црндѡрци ѱ шрѡ ѿѿша весеље ѡз ѿуѿаѿа[x]*. (ШМ -2613). У руском језику се девербативне именице граде и од глагола свршеног вида, тако да се наведена именица може семантизовати само на синтагматском плану: (пѡ) *ѿрочииѿању* (грѡматѡ) ‘(пошто је грамата) била прочитана’.

4. Издвајамо семантичке русизме (српски облик, а руско значење) јер се они често поимају по српском језичком осјећању. У критичком издању појаву смо илустровали прилогом *ѿнѡче* ‘друкчије’ (ШМ 2001, 2168, 3124, 3827).

5. Посебно ћемо размотрити именицу *брѡјеѡ*, семантички русизам у значењу које има руски пуногласни облик (р. бѡрег ‘обала’), која је посвједочена и у другим Његошевим дјелима, па ће она бити размотрена, методом студије случаја, заједно са црквенославенизмом *бреѡ* и изведеницама, у завршном поглављу овога рада (види т. 10).

(1) У султановој титули потпуно је јасно значење именице у инструменталу множине (с) *брѡѡвима* ‘(с) обалама’: мѡра Бијелога и мѡра Црнога са њинима острвима и бреговима (ШМ -1614).

(2) Исто значење јасно се види (у истом облику) и у стиху који пјева ДРУГО КОЛО (у шеснаестерцу): Мѡре се је зајѡсало, / ѿпирѡ се с бреговима, (ШМ 2029 (33)), па се интертекстуалном анализом (или ширењем контекста) лако доказује да је исто, али деминутивно значење ‘мала обала’ потврђено и у локативу једнине (о) *брежѡљуку* у стиху који пјева (у наредном катрену, исто у шеснаестерцу) ПРВО КОЛО: Тирѡнства се вѡхорови, / о брежѡљуку свѡбѡднѡме, // и синови Ахметови / нѡмилѡстно луди лѡме. (ШМ 2031–2032 (35–36)).

(3) Контекст показује да је исто, али аугментативно значење ‘велика обала’ потврђено и у 1377. стиху спјева у облику акузатива једнине *брѡжину*: Страшна вода када узбијесни, / кад надвиси највишу брѡжину, / превали је и пуѡстош учини. (ШМ 1376–1378).

(4) Контекст 13. стиха:

отворте се витешке грѡбнице,
сѡмѡ славо, сѡмѡ прибежиште,
пѡ Кѡсову, срѡбскијех јунакѡ –
ево зѡрѡ на ваше брегове
да нам општу обѡс’јѡ светињу
и амѡнет наше народности;
(ШМ 10–15)

може изазвати дилему. Јевто Миловић је чак и у аутографу образлагао читање „ево зоре на више брегове“ (Миловић, 1965: 16, 392, 394). Ипак, и овдје је (додуше, пренесено) значење ‘обала (гробнице)’: кад се отворе витешке гробнице да се опојају, њихови крајеви су својеврсне њихове обале (а не „виши брегови“).

III ЦРКВЕНОСЛАВЕНИЗМИ

6. Преко руског језика у Његошев пјеснички језик ушли су бројни црквенославенизми. Прво ћемо размотрити чисте црквенославенизме, тј. славенизме који се фонетски не разликују у руској и српској рецензији црквенославенског језика.

(1) Највећи број црквенославенизама завршава се на *-ије* (на суфикс *-ије* или на неки његов дериват): *да ја речени ѡаша објеси или на колац удари збој сѡразумјѣнија које је водио с Шћейаном.* (ШМ -453); *над њим барјак, царско знамѣније* – (ШМ 458); под пѡдругѡм ѡ под мучѣнијем; (ШМ 502); *господар [...] Багдата, жйлѡшта благодѣнствија,* (ШМ -1614); *ѡслије службе бѡж[и]јѣ чине благодарѣније Боју за ѡб[и]јегу над Туцима,* (ШМ -1686); *слаткѣ мѣчтѣ и снѡвид’јѣнија!* (ШМ 1719). Таква је и термилошка ријеч *јдвљѣније* у значењу ‘појава’ и неке друге ријечи.

2) Адаптирани црквенославенизам на суфикс *-сѡвије* (дериват суфикса *-ије*), који је преко руског језика ушао у Његошев пјеснички језик, јесте именица *дѣисѡвије* у термилошкој употреби: њоме се *Шћейан Мали*, као спјев у драмској форми, дијели на шире цјелине (формално: чинове). Његош је њу писао по тадашњем руском правопису односно по руско-црквенославенској традицији, с графемама *јат* (ѣ) и десетеричко и (і): *дѣиствиѣ*, али са слоговним изговором руске графеме *ѡ* (уп. савремено руско *дѣйсѡвие* ‘дјеловање, дејство’), и то не само у поезији строге силабичке структуре него и у прози – у 34. медитацији (Маројевић, 2017: 473) и у *Шћейану Малом* (Маројевић, 2020а: 735–738).

(3) Црквенославенски језик на нивоу текста представљен је у даскалији: *Патрѡјарх устѡје нѡ ноѣ и чѡша* »слава въ възшьнихъ богъ«. (ШМ -566). Овај сегмент текста *Шћейана Малој* изискује вишеструки коментар.

1° Глаголски облик (патријарх) *чѡша* семантички је русизам: он овдје значи ‘(патријарх) говори, казује’, а у ствари (тј. контекстуално) ‘поје’. Прва реченица тог литургијског текста који се поје на јутрењу

скраћена је – наведен је само њен први дио. Том реченицом (стихом *Јеванђеља по Луки*) отпочиње Велико славословје.

2° Великое славословие состоит из двух частей. Первая часть, особо торжественная и радостная, начинается словами из Евангелия от Луки – «слава въ вѣшньихъ богѣ, и на земљи миръ, въ чловѣцѣхъ благоволеніе» (Лк. 2:14), которые предваряются возгласом священника: «слава тебѣ, показавшемъ намъ свѣтъ!» (восходит к временам раннего христианства и символизирует утреннюю зарю) (о Великом славословљу види енциклопедијски текст у Маројевић, 2017: 482).

3° Интертекстуалну везу успостављамо с *Духовним завјештањем* (првим дијелом Његошевог Тестаментa), чији је мото: *слава тебѣ, показавшемъ намъ свѣтъ!* (ДЗ -1), а то је такође црквенославенизам на нивоу текста (види подробније у Маројевић, 2017: 474).

4° Стих Јеванђеља по Луки Вук Караџић превео је с адвербијалом *на висини* на мјесту старославенског *въ вѣшньихъ*: *Слава на висини Богу, и на земљи мир, међу људима добра воља.* (*Нови завјешташења Исуса Христа*. Превео Вук Стеф. Караџић. У Бечу, 1847, стр. 133). Професор класичне филологије Војислав Јелић (усмено), упоредивши претходно старославенски текст и Вуков превод са старогрчким текстом и латинским преводом а на наш предлог, даје предност старославенској варијанти значења ‘међу вишњима’ (мада грчки текст не искључује ни значење из Вуковог превода), али указује да треба друкчије интерпретирати други дио реченице, и Вукове и старославенске: и мир на земљи међу људима добре воље (ову интерпретацију требало би и посебно образложити). Треба још истаћи да би руски превод био још прецизнији – ‘среди небожителѣй’ и да је у старославенском тексту елидиран облик 3. л. једнине императива *бѣди* у оптативном значењу ‘нека буде’. Ово посљедње треба аргументовати: само је словенски језик имао ову комбинацију глаголских начина, тј. императив који је настао од индоевропског оптатива, и овдје не треба тражити дословни превод са грчког по обрасцу *ријеч за ријеч*, категорија за категорију, него текст у којем је на словенски начин исказан фразеолошки жанр, овдје жанр који чине у аналогној структури апофеоза (или похвала) и благодарење (или захвала). И савремено *Слава му!* треба схватити уз елипсу типа [Нека] му [буде] *слава*, [Нека] му [је] *слава*, *Слава му* [била], а не уз елипсу типа **Слава му* [је/јесте].

(4) О црквенославенизму (године) *миробитија* из пјесникове напомене уз стих: Алѣксијѳм Михѣиловићем? (ШМ 777) види тумачење у „Фразеолошкој реконструкцији“ критичког издања (Маројевић, 2020а: 661–662).

7. Рускославенски облици, тј. црквенославенизми из руске рецензије старославенског језика, препознају се по фонетским цртама.

(1) Црквенославенизам руске рецензије препознаје се по вокализовању у слабом положају полугласника *з* вокалом *о* (у српској рецензији био би вокал *а*). Такво вокализовање налазимо у префиксу *вос-* / *воз-* именице *воздух*: сад сам само дихнуо вѳздѳхом (ШМ 2524), као и у префиксу *со-* именице *сокрѳвѳише*, али је то руско-српски хибрид (види т. 9.(3)).

(2) Црквенославенизам руске рецензије препознаје се по вокализовању у слабом положају полугласника *ь* вокалом *е* (у српској рецензији је и у том случају вокал *а*). Такво вокализовање налазимо у суфиксу *-есѳво* именице *величесѳво*, која је потврђена у номинативу: Види дѳвнѳ твоје величество (ШМ 2299), у вокативу: Допушти ми твоје величество (ШМ 2343) и двапут у дативу: »Вашем царском величеству поклон! [...]« (ШМ 566); Їзвјестна је њеном величеству (ШМ 2638).

(3) Црквенославенизам и руске и српске рецензије препознаје се по секвенци *жг*, али су рефлекс *жг* (< **дј*) и ријечи са том секвенцом изворно преузете из бугарске рецензије црквенославенског језика. Таква је именица *вѳжг*: сјѳдѳ Данѳл, вожд јуначки, / су шездесет поглавицѳ, (ШМ 2052 (56)), као и *нѳдежда*: кад им падне сила и нѳдежда! (ШМ 1701), али ову именицу Његош употребљава несумњиво под руским утицајем (р. *надѳжда* ‘нада’).

8. Српскославенски облици, тј. црквенославенизми из српске рецензије старославенског језика, препознају се по другим фонетским карактеристикама.

(1) Црквенославенизам српске рецензије препознаје се по секвенци *шиѳ* (у руској рецензији на њеном мјесту је глас *ц*). При том то *шиѳ* карактерише и народни језик (у суфиксу *-ѳише*, на примјер: *ѳашише*, *разбојѳише* и др.), па је црквенославенизам само лексички – у именицама *жѳлѳише*: господар [...] Багдѳта, жѳлѳшта благодѳнствија, (ШМ -1614) и *сокрѳвѳише*, али је ова посљедња руско-српски хибрид (види т. 9.(3)).

(2) Црквенославенизам српске рецензије препознаје се по слоготворном *p* (у руској рецензији на његовом мјесту је секвенца *ep*), као у именици *бѣсмѣрѣије* (у руском је бессмѣртие ‘бесмртност’) у пјесми *Поздрав србском роду*, из које је узет мото спјева: трудови су за род – бѣсмѣрѣије: (ПСР 41). У оба савремена језика на црквенославенизам указује суфикс *-ије*, тако да је диференцијална црта рефлекс слоготворног *p*. Овдје треба напоменути да је слоготворно *p* одлика и српског језика, али није оно из српског народног језика ушло у српскославенски него је преузето из позног старославенског (у коме су се два слоготворна *p* претходно изједначила) у српску рецензију црквенославенског језика. Друга је ствар што ријеч са слоготворним *p* мора имати бар још једну црквенославенску одлику да бисмо је укључили у црквенославенизме српске рецензије (у противном случају она је српска ријеч као и основни дио текста).

(3) Црквенославенизам српске рецензије препознаје се по вокализовању прасловенског полугласника *z* у слабом положају вокалом *a* (у руској рецензији био би вокал *o*). Такво вокализовање налазимо у префиксу *sa-*: *савѣдорило* у *Духовном завјештању* (ДЗ 7; у руској рецензији било би *сотворило, како је облик и читан у претходним издањима). У примјерима оваквог типа Његош често користи руски префикс *со-*, али то зависи највише од лексеме и њеног значења.

9. Издвојићемо двије сложенице хибридног карактера, са српским и црквенославенским обиљежјем истовремено.

(1) Хибридни црквенославенизам са српским фонетским цртама у првој компоненти јесте именица *свѣсвјѣтија*. Посвједочена је у 2122. стиху *Шћејана Малој* у облику номинатива множине у значењу ‘сазвјежђе’ и у њој ми реконструишемо је-рефлекс јата (види подробније у Маројевић, 2020а: 788–790). Навешћемо облик у контексту:

Његова је воља свѣмогѣћа:
он укочи силну осовину
на којој се дивна свѣсв[ј]ѣтија
одрѣтају као вихорови
(ШМ 2120–2123).

Ова сложено-изведена ријеч хибридног је карактера. У првом коријену, који је имао палаталан завршни сугласник основе па је зато иза њега аломорф интерфикса *le|* а не *lo|*, одражена је српска фонетска промјена – од *всье-* метатезом по закону о нарастајућој звучности

у оквиру истог слога³, последије губљења полугласника, добијено је све-: *вѣсе- → све-. У другој основи црквенославенизам је не само суфикс -ије < *ѣје него и коријен (је-рефлекс дугог јата умјесто српског народног ије).

У свим другим потврдама именица свѣсвјѣтије у Његошевим дјелима јесте *singulare tantum* у значењу 'свемир' (именица се из семантичких разлога употребљава само у једнини), једино у примјеру из *Шћеѣана Малої* она има множину и значење 'савзвјежђе'.

У значењу 'свемир' именица је посвједочена у пјесми *Сировод ѣрачу С. Милуѣиновића*, у генитиву једнине:

тим начином дѣствија
огњи пламтећ вјечно стоје –
њим у њедру свѣсвјѣтија
бесмртне се искре роје!
(СП 16–18),

у пјесми из *Биљезнице* „У врстама таинственим...“ – и у дативу и у номинативу:

У врстама таинственим
Бог природи закон споји,
он је основ свесвјѣтију,
свесвјѣтије на њем стоји,
(УВТ 1–2)

и у 34. медитацији у прози из *Биљезнице* – у локативу с предлогом *о*: Земља је сцена на коју једину у свесвјѣтију ништожност њој слично дѣствије представља (види снимак, транскрипт и критичко издање у Маројевић, 2017: 52–53, 144–145, 339, 364–366).

Занимљиво је да се примјер из *Шћеѣана Малої* наводи и у једнотомном *Рјечнику* [уз пјесничка дјела П. П. Његоша]: „свѣсвјѣтије а с. (исп. рус[ки] всесветный) свемир“ (Стевановић–Бошковић, 1954/1957: 189), као и у двотомном *Речнику Њеѣошева језика*: „свѣсвјѣтије (исп. цркв[енословенско]-рус[ки] всесвѣтный) цео, сав свѣш, свемир“ (Стевановић и др., 1983, т. II: 263), али се не указује да она ту има друкчије значење од других потврда, тј. значење 'савзвјежђе',

³ Принцип нарастајуће звучности у структури слога, који је у неким фазама био више тенденција него закон, захтијевао је распоред: струјни сугласник, експлозивни сугласник, сонант, вокал (наравно, ако су сви типови консонаната заступљени).

односно у множини ‘кола’ (у складу с Његошевом у *Луци микрокозма* израженом космогонијском концепцијом).

(2) Сложено-изведена именица *великољеџије* у значењу ‘предивност, изузетна љепота’, с књишким рефлексом јата, посвједочена је у медитативној прози из *Биљезнице*: Опширно је хранилиште великољепија божијега (МП 8) (Маројевић, 2017: 328, 477).

Српско обиљежје именици даје друга коријенска морфема, као и придјеву који је од ње изведен; придјев је посједочен у султановој титули из *Шћепана Малої*: »[...] ја, шах којега је диплома на врховну власт потписата блїстателним именом обљадатеља од два дијела свијета и којега је халифска патента украшена великољепним титулом обљадатеља од два мџра«. (ШМ -1614).

(3) Именица *сокрџишће*: Ја вам носим страшна сокрџишта – (ШМ 2625) такође је руско-српски хибрид: префикс *со-* је према руској (види т. 7.(1)), а суфикс *-ишће* према српској рецензији црквенославенског језика, и према српском језику (види т. 8.(1)).

III СТУДИЈА СЛУЧАЈА: БРИЈЕГ

10. Идентификација лексичких русизама и (црквено)славенизама као лингвотекстолошки проблем одражена је, практично, у критичком издању *Шћепана Малої* и, теоријски, у монографском истраживању „Текстологија Шћепана Малої“ које то издање прати (Маројевић, 2020а: 628–633). Овдје ћемо зато указати на реконструкцију семантичких русизама у другим Његошевим дјелима према нашим критичким издањима ограничивши се на творбено гнијездо *[бријеј/бреј/бреж]*. Специфичност једнозначног сврставања именице *бријеј* и њених изведеница у семантичке русизме у Његошевом пјесничком дјелу састоји се у томе што је тај русизам могао бити потпомогнут више сусједном дијалекатском ситуацијом (говори Зете и Пјешиваца), мање посвједоченошћу семеме ‘обала’ лексеме *бреј* и у неким другим говорима на истоку српске језичке територије⁴.

Ми ћемо, као и наши претходници, у наставку чланка за разматрање лексему у значењу ‘обала’ користити условно термин русизам (прецизирајући: семантички русизам), све док у закључку ове студије случаја не ставимо тачку на разматрано питање.

⁴ У *Тимочком дијалектшолошком речнику* наводи се одредница „**брег** м *обала*“ илустрована (само) стиховима народне пјесме: Пливај, брале и руком се маши, / Привачај се брегом и раћитом (Ј. Динић, 2008: 43).

(1) Именица *бријеџ* као семантички русизам у значењу које има руски пуногласни облик (р. бѣрег 'обала') посвједочена је у текстовима објављеним у нашем издању *Биљезнице* – и у *Духовном завјештању*, првом дијелу Његошевог Тестаментa, и у једној медитацији у прози, и у једној од двије споменарске пјесме (Маројевић, 2017: 570–573).

У Тестаменту ова лексема је употријебљена двапут, у 1. стиху (првом стиху прве терцине по нашој версолошкој интерпретацији), у локативу у значењу акузатива (с предлогом *на*), и у 12. стиху (трећем стиху четврте терцине), у генитиву (с предлом *с*):

Хвала Ти Господи јер си ме на бријегу једнога Твојега свијета
удостојио извести
и зракā [изрāкā^х] једнога Твојега дивнога сунца
благоволио напојити,
хвала Ти Господи јер си ме на земљи над милионима
и душом и тијелом украсио!

[...]

Ја са надежом ступам к Твојему светилишту божественоме
којега сам свијетлу сјенку назрио,
јоште с бријега којега су моји смртни кораци мјерили.
(ДЗ 1–2, 10–12).

Радојица Јовићевић је за прву потврду покушао да нађе семантичко објашњење занемарујући потпуно другу. Он најприје наводи текст у својој редакцији: „*јер си ме на бријеџу* [= на бријег, на гору, на висину – Р. Ј.] *једнога Твојега свјетла* [< свѣтл = једне твоје свјетлости, а не свијета – космоса! – Р. Ј.] *удостојио извести*“ (Јовићевић, 2016: 102; цит. по Јовићевић, 2019: 13), затим га интерпретира (да не кажемо преводи): „удостојио извести на висину једне своје *свјетлости*“ (Јовићевић, 2016: 105; исто у Јовићевић, 2019: 16), потом наглашава „да реч *бријеџ* Његош овде није употребио као *русизам* (у значењу обала), већ као *србизам*, што значи: *брдо*, *гора*, а метафорично – *висина*. Што се пак тиче облика *свјетла* у наведеној реченици, ову реч ијекавизирају сви осим Исидоре Секулић“ (Јовићевић, 2016: 107; цит. по Јовићевић, 2019: 18). Аутор даље истиче да се ијекавизацијом овога црквенославенизма добија смисао као у Ђиласовој реченици, да је „Његош... *радосно захвалан што је на једном од свијетова надојен твојом свјетлошћу*“ (Ђилас, 1988: 538), а смисао реченице је, по Јовићевићевом мишљењу, друкчији: „*Хвала Ти, Господи, јер си ме на гору* [= на висину – Р. Ј.] *једнога Твојега свјетла* [= једне твоје свјетлости, а не свијета = космоса! – Р. Ј.] *удостојио извести* и [на тој висини – Р.

J.] зраках [зрацима, лучама – Р. J.] једнога Твојега дивнога сунца благоволово и најојисти“ (Јовићевић, 2016: 107; цит. по Јовићевић, 2019: 18).

Јовићевић је имао претходнике, и на њих се у чланку и позива.

Исидора Секулић, мада је из неког издања преузела јекавски умјесто ијекавског облика: „Хвала ти Господи, јер си ме на бријегу једнога твојега *свјѣта* удостојио извести“ (Секулић, 1951: 364 (подвукао Р. М.)), именицу тумачи као и Ђилас, што значи, као што ћемо видјети, правилно: „Он не каже да се родио на земљи, него да је ‘изведен’ на једном од светова васионе“ (Секулић, 1951: 365).

И Димитрије Калезић сматра да именица *бријет* има српско значење, али не метафорично Јовићевићево ‘висина’ него основно ‘брдо’: „Његош захваљује Господу [...] што га је удостојио пажње и извео на бријег (брдо – ово је србизам, а да је русизам – значео би: на обалу) и из зрака једнога свога сунца напојио“ (Калезић, 2009: 144; и Калезић се служио неким издањем у којем је умјесто Његошевог и зракахъ стајало *из зрака). Од исте семантизације аутор полази и у другом контексту: „То није пут у неизвјесност и непрозирни мрак, јер је Његову сјенку назрио, видио као у скици, са бријега којим је корачао“ (Калезић, 2009: 145).

Јовићевићево тумачење *Духовној завјештања* показује колико је важна лексичко-семантичка реконструкција русизама и славенизама у Његошевим текстовима, али се оно у наведеном сегменту мора одбацити. А одбацујемо га са сљедећом аргументацијом.

1° Сам Његош је ријеч „ијекавизирао“, тј. употрежио ијекавски облик: *свѣта* (л. 1). Именица *свѣјет* има оно значење које у првом издању *Луче микроkozма* има хомоним (хомофон, а не хомограф) *миръ* ‘небеско тијело’, а не ‘свемир’ (у значењу ‘свемир’ Његош, као што смо видјели, користи именицу *свѣсвѣјѣтије*, скуп свих свјетова). Захваљује се пјесник Господу што га је изволио извести на обалу једнога свога небеског тијела, тј. на Земљу, и напојити зракама једне своје звијезде, тј. Сунца (Његошу је *сунце* заједничка именица у значењу ‘звијезда’). Напомињемо да су се хомоними, по старом руском правопису који и Његош (односно Сарајлија као приређивач издања *Луче*) примјењује (али не и по старославенској правописној пракси), граfiјски разликовали: с десетеричким *і* писала се именица *миръ* у значењу ‘свијет’, с осмеричким *и* – именица *миръ* у значењу ‘мир, спокој’.

2° У генитиву множине: зракаџ (л. 1) именице зра̀к и зра̀ка су хомоними, али Његош у значењу ‘зрак свјетлости’ употребљава само ову другу, па је посвједоченом генитиву синонимичан инструментал зра̀кама, а не *зрацима, како Јовићевић граматички синоним реконструираше.

3° Именица брѝјејѝ има исто значење у 1. и 12. стиху те би се Јовићевићево тумачење, кад би оно било оправдано, с облика локатива у функцији акузатива (на брѝјејѝу) морало протегнути и на облик генитива (с брѝјејѝа), и онда би гласило: свијетлу сјенку светилишта божественога пјесник је назрио још с висине [једне господње свјетлости] којом је ходао, тј. коју су његови смртни кораци мјерили! Наравно, Јовићевић своје тумачење именице брѝјејѝ не протеже на генитив из 12. стиха јер би оваква контекстуализација показала сву апсурдност понуђеног тумачења. С друге стране, не каже ни да разматрана именица има различито значење у завршном контексту у односу на почетни (нема сумње да је то не само исто значење него и тај исти брѝјејѝ).

4° У медитативној пјесми у прози предлошко-падежна веза на брѝјејѝу има исто лексичко значење као и у *Духовном завјештању* – ‘на обали’ (само што је локатив у своме а не у акузативном значењу):

Када се зраке [зра̀ке] сунчане [сунча̀нѝ] угасе на нашем брѝјејѝу,
онда величествени символ Створитеља
у неизбројнима [неизбро̀ѝнѝма] пламовима
затрепти у подножије Његова престола (МП 19).

Уосталом, у *Речнику Њеишева језика* овим примјером илуструје се значење „4. фиг. *планета Земља*“ (Стевановић и др., 1983, т. I: 52, s. v. брѝјејѝ). А у споменарској пјесми „У врстама таинственим...“:

њиме море [м̀оре] кругом себе
бријег диже кад бјеснује.
(УВТ 4)

акузатив брѝјејѝ очигледно значи ‘(диже) обалу’.

(2) У *Горском вијенцу* именица брѝјејѝ има четири потврде, од којих је једна у множини – у монологу игумана Стефана, у синтаксичком периоду који почиње стиховима:

Св’јѝт је овај тиран тиранину
а ка̀мо ли ду̀ши благородној:
он је состав па̀кленѝ неслоге –
у њ ратује душа са тијелом,
у њ ратује м̀оре с бреговима,
(ГВ 2499–2503).

У овом свијету, на Земљи, дакле, ратује и душа са својим тијелом, и море са својим *обалама* (а не са околним – брдима). У сљедећем синтаксичком периоду појмовно-семантичке опозиције се разлажу – о *обалу* (а не о брдо) ломе се сукобљени таласи:

Т'јело стење под силом душевном –
колеба се душа у тијелу;
мдре стење под силом небесном –
колебљу се у мдру небеса;
волна волну ужасно попире –
ò бријег се ломе обадвије.

(ГВ 2511–2516).

И Скендер-ага Медовић користи акузатив именице *брѝјеї* (с предлогом *на* а у функцији локатива) – сликовито изражавајући империјални пројекат турског султаната:

Мањи поток у виши увире,
код љвора своје име губи,
а на бријег морски – обојица.

(ГВ 794–796).

Док ага именицу (ак.) *брѝјеї* узима у денотативном значењу а метафоричност исказује на нивоу реченице, владика Данило метафорично употребљава саму именицу (ген.) *брѝјеїа*:

Францускога да не би бријега,
аравијско мдре све пдопї.

(ГВ 7–8).

Тако су се већ на почетку спјева нашли у опреци именице *мдре* и *брѝјеї* (море арапско, дакле: исламско, не ратује са својом него са туђом обалом – обалом француском, то јест хришћанском).

(3) У *Луци микрокозма* посвједочена је именица **брѝјег 1**. као семантички русизам у значењу 'обала', у четири потврде, и од ње изведени аугментатив ***брѝжина**, у једној потврди у акузативу (звјездица указује да није потврђен номинатив), и именица **брѝјег 2**. као српска народна ријеч у значењу 'бријег, брдо', у двије потврде, и од ње изведени деминутив **брежуљак**, такође у двије потврде. Црквено-славенизам **брѝг** има руско значење, са двије потврде. Примјере наводимо у контексту појединачних стихова према „Рјечнику Луче микрокозма“ (Маројевић, 2016б: 706–707):

брѣг (2) *им. м.р.* 'обала' (цсл. брегъ < вѣгъ, р. бѣрег) *јд. ак.:* и спрѣвї ме || нѣ брѣг | нѣпознѣтї. [ЛМ 370]; *лок.:* на свѣјѣтлѣм му || брѣгу | пѣчинѣмо. [ЛМ 350] ◊ *в.* брїјег 1

***брѣжина** (1) *им. ж.р.* (*аугм. од* брїјег 1) *јд. ак.:* Чѣвјек бѣчен || на бѣрнѣ | брѣжину [ЛМ 7]

брежѣљак (2) *им. м.р.* (*дем. од* брїјег 2) *јд. ак.:* на брежѣљак || јѣдан | од тѣпѣза [ЛМ 419]; на глїбљивѣм || једнѣме | брежѣљку [ЛМ 2067]

брїјег (6) *им. м.р.* 1. 'обала' семантички русизам (р. бѣрег) *јд. ак.:* тѣ ја пѣднѣм || нѣ бријег | крїстѣлнї [ЛМ 353]; *мн. ном.:* нѣ брѣгови || од чїста | рубїна, [ЛМ 635]; Свї брѣгови || кїпѣнѣ | пѣчинѣ [ЛМ 1691]; *ген.:* до брѣгѣвѣх || рїјекѣ | бѣсмртіја — [ЛМ 744]; 2. 'бријег, брдо' *јд. дат.:* „Хѣјде зѣ мнѣм || по зрѣчнѣм | брїјегу [ЛМ 411]; *мн. ном.:* Брѣгови сѣ || нїкли | по равнїни [ЛМ 621] ◊ *в.* (*за 1. зн.*) брѣг

(4) Семантички русизам је могао бити потпомогнут архаичним дијалекатским значењем. За овај дијалектизам навешћемо пет потврда.

1° Поред старог града Подгорице географски објекат изнад уздигнутог дијела лијеве обале Мораче, надомак ушћа Рибнице у Морачу, као локалитет и сад се зове *Бријег од Мораче*. Његош у Подгорици никад није био, али је свакако чуо за овај микротопоним.

2° И не само да је чуо за микротопоним него га је и употребио у свом пјесничком стваралаштву, у 542. стиху друге пјесне *Свободијаде*, али у лику *Брег од Мораче*:

Безакону вољу грозну
војеведе срамотнога,
тек је чуше, испунише:
и главаре Горе Црне
на дугачко остро коље
натакоше-поперише,
па их на Брег од Мораче
тридест и шест исправише.

(С II 536–543).

Ми и прву именицу микротопонима пишемо с великим почетним словом јер полазимо од тога да се нема у виду било који дио обале Мораче него само локалитет изнад једног дијела обале, онај који се и данас зове *Бријег од Мораче*, а налазио се уз утврђени дио турског града (види горе т. 1°).

3° У 127. стиху епске пјесме *Поѣдија Бећир-беѣ Бушатије* (1839. год. 15. јунија) из *Оїледала србскої*, који се у досадашњим издањима ортографски презентирао с малим словом на облику (по)

бријеју: „по бријегу ријеке Сушице”, микротопоним *Бријеј (ог) Сушице* такође је локалитет који се односи само на један дио и то само лијеве обале ријеке, надамак ушћа Сушице у Зету. Сушица иначе има специфичну конфигурацију и ток, па преко љета у подручју источно од Новог Села пресушује претварајући се у једном дијелу тока у стајаћу воду, због чега је и добила име. Она се, кад тече, у Зету улива (то је десна притока Зете), али кад пресуши, у њу се Зета улива. У доњем току Сушица прави велики лук, и ту је њена лијева обала уздигнута у пространу зараван (то је локалитет, насељено мјесто под (старим, тј. изворним) именом *Криваје*). У изразима *Бријеј ог Сушице* и *Бријеј ог Мораче* и не локализује се сама обала него узвишење изнад (једне, лијеве) обале које се у оба микротопонима наставља у зараван.

Ову нашу анализу потврђује фрагмент пјесме у којем се двапут појављује хидроним *Сушица*. У првој потврди, оној из 127. стиха, пјесник (а то је несумњиво био сам Његош, што и језик пјесме потврђује) указује да је на тој заравни коју гради завршни лук Сушице при ушћу у Зету (а не на самој обали) и била распоређена друга војска нападача са свом војном опремом:

другу војску бјеше оставио —
оставио низам уређени —
на Бријегу ријеке Сушице,
за низамоу убојне топове,
и за њима зиле и борије;
а бег трећу обрнуо војску,
с њом обрну пут села Косића.
Велика је сила у Турчина:
све је поље војска притиснула —
од ријеке Зете до Сушице,
над војском се вијаху барјаци
како љетњи по небу облаци!

(ОС LVII: 125–136).

Друга потврда, она из 134. стиха, потврђује општу локацију турске војске, само што се војска, овога пута цјелокупна, посматра из перспективе Зете, и што се има у виду шири географски простор, не само узвишење *Бријеј ог Сушице* него и цјелокупно поље на сјеверу између ове двије ријеке. Турска војска је била распоређена тако да је десно, сјеверно крило нападало у правцу села Јастреба, сјеверозападно од Косића, лијево, јужно крило — на Бријегу од Сушице, низводно од Криваја, а централно крило — у правцу Косића, узводно од Криваја.

4° У оном дијелу Пјешиваца који припада староцрногорским говорима и има двоакцентски систем посвједочена је анализирана именица у изразу *на бреї (ог)* + генитив. Информатор из Витасовића двапут је употребио ову именицу, једном у акузативу (у својој функцији): *А овї ти Мїрко чўе ђе лѧе пѧс, цевердѧн о рѧмену, ѳтолѧн на брег-тогѧ дѳла* (Петровић, 1970: 256), други пут у акузативу у функцији локатива: *„Бѳгами ми е рѧкѧ кудије гѳђ ѧдѧ, дѳће на Ђевѳјачкї дѳ“*. (Тѳ е тамѧн на-брег Њѧгўшѧ) (Петровић, 1970: 257 (у издању стоји: ѧде)). У првом контексту адвербијална конструкција би се могла семантизовати као ‘на обод тога дола’, а друга – као ‘на обронцима Његуша’⁵.

5° Слободѧн Павїћевић родом из Дѳла Пјешївачког потврдио нам је аутентичност израза *на бријетї од голїне* у значењу ‘на ободу (на обронцима) долине’.

НАПОМЕНЕ

1. У двотомном *Речнику Њеїошева језика* раздвојена су значења само именице „**бријег** м (мн. брѧгови)“ (Стевановић и др., 1983, т. I: 52), при чему се значење **1.** *омање брдо* илуструје само примјером из 621. стиха *Луче микрокозма* (види т. 10.(3)), док се слѧедеће значење раздваја на **2. а.** *їранична линија коїна до воде, обала* (међу примјерима је и 796. стих *Горскої вијенца* и **2. б.** *фиг. їриродни бедем* (илуструје се само 7. стихом *Горскої вијенца* (види т. 10.(2))).

2. Именица „**брѧг** (ек.) в. *бријетї (1 и 2а)*“ (Стевановић и др., 1983, т. I: 50) илуструје се са три примјера, али сви они имају значење ‘обала’, ниједан не значи ‘омање брдо’ и ниједан није стварни екавизам. Прва два су црквенославенизми (350. стих *Луче микрокозма* (види т. 10.(3)) и финални осмерац 23. стиха пјесме *Три дана у Тријесту*: на дивноме брегу морском), док је трећи, микротопоним *Бреї од*

⁵ Треба истаћи да дијалекатски запис није прецизан: дијалектолози, не само Петровић, не „чују“ побочне акценте него, ако је тај акценат дуг, они стављају дужину, на примјер: |тѳ^е^тамѧн|, а ако је побочни акценат кратак, не стављају никакав прозодијски знак. У примјерима који нас овдје интересују треба реконструисати сложене фонетске ријечи: |набрѧг^тѳгѧ^дѳла| (без ефекта преношења акцента на предлог) и: |ндѳрег^Њѧгўшѧ| (с ефектом преношења акцента на предлог). Побочне фонетске ријечи, с ослабљеним акцентом, означили смо курзивом.

Мораче из *Свободијаге* (види т. 10.(4)2°), дијалектизам који захтијева посебно објашњење (види нап. 4).

3. Именице „**брѐжина** ж ауѓ. *ог бреї и бријеї*“ (Стевановић и др., 1983, т. I: 50) и „**брежуљак**, -љка м дем. *ог бреї (1) и бријеї (1)*“ (Стевановић и др., 1983, т. I: 50) илуструју се са по једним примјером из *Шћеїана Малої* и *Луче микрокозма*, које смо горе навели, али је аугментатив изведен од именице *брїјеї* у значењу ‘обала’, у примјерима из оба спјева, док се деминутив мотивише именицом *брїјеї* и у значењу ‘обала’ (фигуративно, у *Шћеїану Малом*), и у значењу ‘бријег, брдо’ (у 419. стиху *Луче микрокозма*).

4. Nomen substantivum *брїјеї*, и то првенствено његов множински облик *брѐгови*, развио је у дијалекту значење ‘обод, обронци’; тај множински облик пак повратно је утицао на истискивање облика са ије-рефлексом јата у једнини. Тако су се развили изрази *на Бреї ог Мораче*, *на бреї ог дола*, *на бреї Њеїуша*.

Закључићемо ову студију случаја о Његошевом пјесничком *бријеїу* двјема констатацијама. Прва: оправдано је говорити овдје о полисемији (два значења исте ријечи), а не о хомонимији, тј. о раздвајању двају значења у двије лексеме (у тој појединости, и само у њој, Његошеви лексикографи и писац овога рада у принципу су подударни). Друга констатација: мада се Његошев русизам наслања на дијалекатска значења и употребу, никако не можемо Његошеву лексему *бријеї* и њене варијанте и изведенице с основним значењем ‘обала’ премјештати из рубрике „русизми” у рубрику „дијалектизми”, из најмање два разлога: с једне стране, сусједне дијалекатске потврде односе се или на обод дола (долине) те обронак (заравни) или на специфични и одређени узвишени дио изнад једне обале; с друге стране, анализирана именица не користи се у дијалекту за морску обалу, с које ју је пјесник пренио и на небеска тијела у ваздушном океану.

Скраћенице

- ГВ: *Горски вијенац* У: Петровић-Његош, 2005: 35–218 (критичко издање); Петровић-Његош, 2018: 161–265 (основно издање); Петровић-Његош, (у штампи) (акценатско издање).
- ДЗ: *Духовно завјештање* У: Петровић-Његош, 2017: 568–570 (аутограф), 371–376 (критичко издање).
- ЛМ: *Луца микрокозма* У: Петровић-Његош, 2016: 105–224 (критичко издање), 903–1020 (акценатско издање); Петровић-Његош, 2018: 67–149 (основно издање).
- МП: *Медијације у прози* У: Петровић-Његош, 2017: 34–61 (аутограф и транскрипт), 325–346 (критичко издање).
- ОС LVII: *Олдало србско* У: Петровић-Његош, Петар II. *Ејске њјесме*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић. [У припреми].
- ПСР: *Поздрав (србском) роду* Прилог у: Петровић-Његош, 2020: 488–490 (критичко издање), 1154–1155 (акценатско издање); Петровић-Његош, 2018: 450–452 (основно издање).
- С II: *Свободијада* У: Петровић-Његош, Петар II. *Ејске њјесме*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић. [У припреми].
- СП: Петар II Петровић-Његош. *Сировод њрачу С[имеона] Милушиновића* [Прилог 1 у: Маројевић (основно издање)]. [У штампи].
- УВТ: У врстама таинственим... У: Петровић-Његош, 2017: 144–145 (аутограф и транскрипт), 364–366 (критичко издање).
- ШМ: *Шћейан Мали* У: Петровић-Његош, 2020: 227–486 (критичко издање), 1011–1153 (акценатско издање); Петровић-Његош, 2018: 289–449 (основно издање).

Извори

- Петровић-Његош, Петар II (2005). *Горски вијенац*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић. Подгорица: ЦИД.
- Петровић-Његош, Петар II (2016). *Луца микрокозма*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић. Подгорица: ЦИД – Цетиње: Narodni muzej Crne Gore

- Петровић-Његош, Петар II (2017). *Биљезница*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић. Подгорица: ЦИД.
- Петровић-Његош, Петар II (2018). *Луца микрокозма. Горски вијенац. Шћейан Мали*. Основно издање. Ортографија и ортоепија. Редакција и коментар Радмило Маројевић. Никшић: Будимљанско-никшићка епархија – Београд: Друштво за неговање Његошевог дела.
- Петровић-Његош, Петар II (2020). *Шћейан Мали*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић. Подгорица: ЦИД – Цетиње: Народни музеј Црне Горе.
- Петровић-Његош, Петар II (2021). *Горски вијенац*. Акценатско издање у редакцији Радмила Маројевића. [У припреми за штампу].

Литература

- Динић, Ј. (2008). *Тимочки дијалектолошки речник*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Ћилас, М. (1988). *Њејош – јесник, владар, владика*. Београд–Љубљана: Zodne.
- Јовићевић, Р. Р. (2016). Књижевни род, мото и језик Тестаментa Петра II Петровића Његоша. Девети лингвистички скуп „Бошковићеви дани“: Вук Стефановић Караџић и Петар Други Петровић Његош. *Радови са научној скупа 26. маја 2016 г.* (97–109). Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности.
- Јовићевић, Р. Р. (2019). Књижевни род, мото и језик тестаментa Петра II Петровића Његоша. *Језик данас*, XV/14, 12–19.
- Калезић, Д. М. (2009). *Њејошеве шеме* (143–146). Београд: Издавачки фонд Српске православне цркве Архиепископије београдско-карловачке.
- Маројевић, Р. (2005). Текстологија Горског вијенца. У: Петровић Његош, П. II, *Горски вијенац* (5–34, 227–1004). Подгорица: ЦИД.
- Маројевић, Р. (2016а). Текстологија Луце микрокозма. У: Петровић Његош, П. II, *Луца микрокозма* (5–103, 225–681, 1021–1040). Подгорица: ЦИД – Цетиње: Narodni muzej Crne Gore.
- Маројевић, Р. (2016б). Рјечник Луце микрокозма. У: Петровић Његош, П. II, *Луца микрокозма* (683–862). Подгорица: ЦИД – Цетиње: Narodni muzej Crne Gore.

- Маројевић, Р. (2017). Текстологија медитација у прози и пјесама из Биљежнице. У: Петровић Његош, П. П, *Биљежница* (5–28, 377–640, 647–662). Подгорица: ЦИД.
- Маројевић, Р. (2020а). Текстологија Шћепана Малог. У: Петровић Његош, П. П, *Шћепан Мали* (5–226, 491–1009, 1159–1162). Подгорица: ЦИД – Цетиње: Народни музеј Црне Горе.
- Маројевић, Р. Н. (2020б). Реконструкција граматичких русизама као лингвотекстолошки проблем (на грађи Његошевог Шћепана Малог). *Радови Филозофској факултету: часопис за хуманистичке и друштвене науке*, 22, 145–162.
- Маројевић, Р. Н. (у штампи). Његошев *Сировод йраку С. Милушиновића*: (С текстолошког и версолшког становишта). *Студије српске и словенске. Серија I: Српски језик*, XXVII, 109–146.
- Миловић, Ј. М. (Прир.) (1965). Петар II Петровић Његош. *Лажни цар Шћепан Мали*. [Приредио за штампу и прилоге написао Јевто М. Миловић]. Титоград: Графички завод.
- Петровић, Д. (1970). Дијалектолошки текст из Пјешиваца. (Испричао Лџка Мјнић, Витасовић. Забележио Драгољуб Петровић). *Зборник за филологију и лингвистику*, III/1, 256–258.
- Секулић, И. (1951). *Његошу књига дубоке огаоности*. I. Београд: Српска књижевна задруга.
- Стевановић, М. и Бошковић Р. (1954/1957). *Рјечник* [уз пјесничка дјела П. П. Његоша]. (Цјелокупна дјела П. П. Његоша. Књига шеста). Београд: Просвета, 1954. [Додатни тираж: 1957].
- Стевановић, М., Вујанић, М., Одавић, М. и Тешић, М. (1983). *Речник језика Пејра II Пејровића Његоша*. [На корицама: Речник Његошева језика]. Књ. I–II. Београд: Српска књижевна задруга и др.

Радмило Н. Мароевич

РЕКОНСТРУКЦИЈА ЛЕКСИЧЕСКИХ РУСИЗМОВ И СЛАВЯНИЗМОВ
КАК ЛИНГВОТЕКСТОЛОГИЧЕСКАЯ ЗАДАЧА
(НА МАТЕРИАЛЕ ПОЭМЫ НЕГОША «ЩЕПАН МАЛЫЙ»)

Резюме

В настоящей статье рассматриваются, на материале поэмы «Щепан Малый» сербского поэта эпохи романтизма Петра II Петровича-Негоша, специфические вопросы выявления лексических русизмов – корневых, аффиксальных и семантических [см. п. II] и специфические вопросы выявления лексических славянизмов (общеславянских, русско-славянских, сербско-славянских и гибридных) [см. п. III]. В заключительном разделе статьи [см. п. IV] помещается этюд о семантическом русизме *бријеј* „холм” (сербская форма сочетается с русским значением „берег” и диалектным значением „возвышенность”).

Для сопоставительного анализа привлекается материал поэм «Горный венец», «Луч микрокосма» и других произведений Негоша.

В работе применяется сопоставительный и сравнительно-исторический методы, а также метод контекстуального анализа.

Ключевые слова: Петр II Петрович-Негош, поэма «Щепан Малый», поэма «Горный венец», поэма «Луч микрокосма», «Записная книжка» Негоша, лексические русизмы и славянизмы